

PAVEL MEDVEŠČEK, *NA RDEČEM OBLAKU VINOGRAD RASE*, Ljubljana, Kmečki glas (Glasovi) 1991, 224 str.

Pred dvema letoma je v seriji Glasovi, zbirki znotraj Kmečke knjižne zbirke, pri Kmečkem glasu izšla tretja knjiga. Prvi v seriji, Černigojevemu Javorovem hudiču (1988), je leto kasneje sledila še druga, Tomšičeva Noč je moja, dan je tvoj, njej pa Medveščkova Na rdečem oblaku vinograd rase. Ta ob prejšnjih dveh (ustnem izročilu Gore nad Ajdovščino v prvi in t.i. folklornem pripovedništvu slovenske Istre v drugi) prinaša izbor avtentičnih pripovedi iz Idrije, sveta med rekama Idrijo in Sočo, na zemljevidih pogosto označenega kot Kanalski Kolovrat ali Kambreško pogorje.

440 Ob drugih dveh ima Medveščkovo delo prav gotovo posebno mesto. Ne gre le za približanje izrazito specifične pretekle podobe območja, pri čemer mislim na obmejnost, odmaknjenost in izoliranost, ki so, kljub vsem negativnim posledicam pripomogle vsaj k ohranjanju številnih kulturnih sestavin. Medvešček je pripovedi, "pravce in štorje", kakor jih sam imenuje, zapisal že v petdesetih letih! "S poštenimi, zanesenjaškimi nameni mladostnika, da bi spoznal in ohranil vsaj delček te slovenske ljudske ustvarjalnosti tu ob meji", je pripovedi ne le zbral in zapisal, pač pa za objavo tudi sam ilustriral, kar prispeva k bolj celostnemu dožemanju gradiva. Medveščkova abstraktna likovna govorica ubrano dopolnjuje fantazijski svet in povedno moč tako posameznih pripovedi in poglavij kot tudi knjige v celoti.

Knjiga zajema ustno izročilo krajev od Matajurja do Korade in mestoma presega geografske meje Idrije; na severu "zaide" na Tolminsko, na jugu pa v nekatere briške vasi pod Korado. Medvešček je zapisoval v narečno obarvanem, sočnem in živem jeziku, kakršnega je takrat slišal pri ljudeh, a se danes zaradi različnih vzrokov že izgublja. Zapisoval je v jeziku, ki ga pozna in mu je blizu, saj je sam doma iz bližine Anhovega. Vseh 117 pripovedi je opremil z navedbo kraja in z letnico zapisa. Izjemoma je dodal tudi opombo, kadar je bila za razumevanje sporočila nujno potrebna.

Ob besedi zapisovalca je namesto uvoda in pred posameznimi poglavji domiselno izpostavljena prva, "pravca o pravci" z naslovom Pravca nima palca, ob kateri so nekaj v Ukanju otrokom kazali prste na roki in jih po vrsti zapirali in odpirali. Ostale pripovedi so pregledno nanizane v šest naslednjih poglavij, ki nosijo naslove po ene od pripovedi: Kako ris zasenjati, Rožca belega možca, Kako so tiči Lajngofca pokončali, Puopč, ki je imel rad oblake, Zlata koza in Tm, čir ueda kamen dol ulieče. Na koncu publikacije avtor najprej našteje pripovedovalce in podatke o njih, seznamu pa sledi abecedni slovar narečnih besed in krajevnih imen, bogat in nujno potreben za branje in pravilno razumevanje besedila.

Marija Stanonik, koordinatorka serije Glasovi, vidi pomen Medveščkove zbirke v dvojem: na eni strani v tem, da "vsaj v tej obliki ohranja spomin na duhovno moč ljudi v krajih, ki jih danes zaraščata grmovje in plevel in so bili žrtvovani nekakšni objestnosti povojnih let...", in na drugi, "ker prinaša v stroko - slovstveno folkloristiko - vrsto novih motivov, marsikdaj nekonvencionalno oblikovanih, v čemer je mogoče videti nadaljevanje enkratnega rezijanskega folklornega pripovedništva in hkrati prehodno stopnjo v vedno bolj oslABLJENO

v notranjosti slovenskega ozemlja, kjer je marsikdaj mogoče le še slutiti nekdanjo kreativnost".

Bistveno za etnološki vidik presojanja teže Medveščkove zbirke se mi zdi to, kar Stanonikova označuje kot "posebnost": pripovedi (tudi Černigojeve in Tomšičeve) so nenavadno močno povezane s konkretnim življenjem, v njih se zrcalijo tako rekoč vse kulturne sestavine, od materialnih do duhovnih, in jih potemtakem res lahko štejemo za pomemben vir pri proučevanju preteklosti. Bližine ali odmaknjenosti od "enkratnega in slovitega" rezijanskega folklornega pripovedništva pa sama ne bi povezovala ne z Medveščkovo ne s podobnimi zbirkami. To me spominja na ugotavljanje epicentrov in določanje rušilnih stopenj: prepričana sem, da je (bilo) "Rezij" na Slovenskem dosti, le de Courtenayjev in Matičetovih, pa tudi Černigojev, Tomšičev in Medveščkov, premalo ali pa so prišli prepozno. To dokazujejo vse tri knjige v zbirki Glasovi in bodo dokazovale še druge, ki jim bodo, upajmo, sledile.

441

Katja Kogej

DER BLEICHE MOND/BLEDI MESEC, Alte instrumentale Volksmusik aus Slowenien / Stara instrumentalna ljudska glasba iz Slovenije, Izbor, posnetki in spremni tekst: MIRA OMERZEL-TERLEP, Trikont, 1991, US-0182 (CD-plošča).

Kljub deklarativnim spremembam v šestdesetih letih in sledenju "novim teoretičnim vodilom" bi za slovensko etnologijo težko rekli, da se je ovedla dejstva, da smo v tem stoletju že zdavnaj zabredli globoko v vode informacijske dobe, saj je delo s sodobnimi tehničnimi sredstvi v stroki šele v povojih, pa še pri uporabi digitalne tehnike prihaja prej do nesporazumov kot pa do graditve sodobne informacijske mreže. Po nekakšnem odporu in odmiku od (psevdo) romantičnih predstav o ljudstvu in ljudski kulturi, ki so zaznamovale etnološko dejavnost nekje do srede tega stoletja (predvsem na področju duhovne kulture, nenazadnje pa tudi pri materialni kulturi, kjer so bili zbiralcem "vsakdanji" predmeti brez estetske funkcije praviloma nezanimivi), se je etnologija skrila za varno abstraktno sintagmo "načina življenja", ki ji je omogočala "lahkotno" obdelovanje tematike prej po intuitivnih prebliskih kot po jasnem epistemološkem razumevanju stvari. In kljub deklarirani "spravi" med "etnologijo" in "folkloristi" do kakšnih resnejših konceptualnih stikov (razen ostrih kritik pojma "ljudske" kulture z obeh strani) med njihovimi projekti v zadnjih dveh desetletjih ni prihajalo, tako da je v prejšnjem desetletju tudi na Oddelku za etnologijo (sedaj: ... in kulturno antropologijo) prišlo do neuravnotežene prevlade obravnavanja (pretežno) materialne kulture in (zavestnega) zanemarjanja tako duhovne kulture kot sodobnih antropoloških teorij. Ker je muzejsko in konzervatorsko delo stalnica v aktivnostih naše etnologije in ker stroka s takšnimi ali drugačnimi načini konzervativnega pristopa k prezentaciji svojega dela "živi" v javnosti, je postal problem prezentacije duhovne kulture pomemben izziv etnološke znanosti, saj se karakternih oznak "folklorizma" v pritlehno banalnem ali turistično stereotipnem smislu stroka sama ne more kar tako iznebiti - in prav zato, ker je "folklorna prezentacija" nekakšnega "narodovega blaga" v stalnem interesu bahave oblasti, je dolžnost stroke presegati stupidne stereotipe toliko večja,